

New Day in Medicine Новый День в Медицине NDM

TIBBIYOTDA YANGI KUN

Ilmiy referativ, marifiy-ma'naviy jurnal

AVICENNA-MED.UZ

9 (83) 2025

Сопредседатели редакционной коллегии:

Ш. Ж. ТЕШАЕВ, А. Ш. РЕВИШВИЛИ

Рел. коллегия:

м.и. абдуллаев

А.А. АБДУМАЖИДОВ

Р.Б. АБДУЛЛАЕВ

Л.М. АБДУЛЛАЕВА А.Ш. АБДУМАЖИДОВ

М.А. АБДУЛЛАЕВА

Х.А. АБДУМАДЖИДОВ

Б.З. АБДУСАМАТОВ

М.М. АКБАРОВ

Х.А. АКИЛОВ

М.М. АЛИЕВ

С.Ж. АМИНОВ

III.3. AMOHOB

Ш.М. АХМЕДОВ

Ю.М. АХМЕДОВ С.М. АХМЕЛОВА

Т.А. АСКАРОВ

М.А. АРТИКОВА

Ж.Б. БЕКНАЗАРОВ (главный редактор)

Е А БЕРЛИЕВ

Б.Т. БУЗРУКОВ

Р.К. ДАДАБАЕВА

М.Н. ДАМИНОВА

К.А. ЛЕХКОНОВ

Э.С. ДЖУМАБАЕВ

А.А. ДЖАЛИЛОВ

Н Н ЗОЛОТОВА

А.Ш. ИНОЯТОВ

С. ИНДАМИНОВ

А.И. ИСКАНДАРОВ

А.С. ИЛЬЯСОВ

Э.Э. КОБИЛОВ

A.M. MAHHAHOB

Д.М. МУСАЕВА

T.C. MVCAEB

М.Р. МИРЗОЕВА

Ф.Г. НАЗИРОВ Н.А. НУРАЛИЕВА

Ф.С. ОРИПОВ

Б.Т. РАХИМОВ

Х.А. РАСУЛОВ

Ш.И. РУЗИЕВ

С.А. РУЗИБОЕВ

С.А.ГАФФОРОВ

С.Т. ШАТМАНОВ (Кыргызстан)

Ж.Б. САТТАРОВ

Б.Б. САФОЕВ (отв. редактор)

И.А. САТИВАЛДИЕВА

Ш.Т. САЛИМОВ

Д.И. ТУКСАНОВА

М.М. ТАДЖИЕВ

А.Ж. ХАМРАЕВ

Б.Б. ХАСАНОВ

Д.А. ХАСАНОВА

Б.3. ХАМДАМОВ

А.М. ШАМСИЕВ А.К. ШАДМАНОВ

Н.Ж. ЭРМАТОВ

Б.Б. ЕРГАШЕВ

Н.Ш. ЕРГАШЕВ

И.Р. ЮЛДАШЕВ

Д.Х. ЮЛДАШЕВА

А.С. ЮСУПОВ

Ш.Ш. ЯРИКУЛОВ

М.Ш. ХАКИМОВ Д.О. ИВАНОВ (Россия)

К.А. ЕГЕЗАРЯН (Россия)

DONG IINCHENG (Китай)

КУЗАКОВ В.Е. (Россия)

Я. МЕЙЕРНИК (Словакия)

В.А. МИТИШ (Россия)

В И. ПРИМАКОВ (Беларусь)

О.В. ПЕШИКОВ (Россия) А.А. ПОТАПОВ (Россия)

А.А. ТЕПЛОВ (Россия)

Т.Ш. ШАРМАНОВ (Казахстан)

А.А. ЩЕГОЛОВ (Россия)

С.Н ГУСЕЙНОВА (Азарбайджан)

Prof. Dr. KURBANHAN MUSLUMOV(Azerbaijan)

Prof. Dr. DENIZ UYAK (Germany)

ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН новый день в медицине **NEW DAY IN MEDICINE**

Илмий-рефератив, матнавий-матрифий журнал Научно-реферативный, духовно-просветительский журнал

УЧРЕЛИТЕЛИ:

БУХАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ ООО «ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН»

Национальный медицинский исследовательский центр хирургии имени А.В. Вишневского является генеральным научно-практическим консультантом редакции

Журнал был включен в список журнальных изданий, рецензируемых Высшей Аттестационной Комиссией Республики Узбекистан (Протокол № 201/03 от 30.12.2013 г.)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

М.М. АБДУРАХМАНОВ (Бухара)

Г.Ж. ЖАРЫЛКАСЫНОВА (Бухара)

А.Ш. ИНОЯТОВ (Ташкент)

Г.А. ИХТИЁРОВА (Бухара)

Ш.И. КАРИМОВ (Ташкент)

У.К. КАЮМОВ (Тошкент)

Ш.И. НАВРУЗОВА (Бухара)

А.А. НОСИРОВ (Ташкент)

А.Р. ОБЛОКУЛОВ (Бухара)

Б.Т. ОДИЛОВА (Ташкент)

Ш.Т. УРАКОВ (Бухара)

9 (83)

сентябрь

www.bsmi.uz

https://newdaymedicine.com E: ndmuz@mail.ru

Тел: +99890 8061882

Received: 20.08.2025, Accepted: 06.09.2025, Published: 10.09.2025

UDK 371.12.85.73:61

XORAZM VILOYATIDA YASHOVCHI OʻZBEK BOLALARINING INDIVIDUAL TIPOLOGIK XUSUSIYATLARI (SHOVOT TUMANI MISOLIDA)

Rajapov Sarvarbek Safarboyevich https://orcid.org/0009-0005-4763-1621

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti Urganch filiali Oʻzbekiston, Xorazm viloyati, Urganch shahri, Al-Xorazmiy koʻchasi 28-uy Tel: +998 (62) 224-84-84 E-mail: <u>info@urgfiltdmu.uz</u>

✓ Rezvume

Ushbu maqolada Xorazm viloyati Shovot tumanida istiqomat qiluvchi oʻzbek bolalarining jismoniy rivojlanish dinamikasini bir yil davomida (2024-2025) oʻrganishga qaratilgan. Tadqiqotda 20 nafar bolalar (10 nafar oʻgʻil bolalar, 10 nafar qiz bolalar) ishtirok etgan boʻlib, ularni ikki yosh guruhiga (12 yosh va 14 yosh) boʻlib oʻrganildi.

Kalit soʻzlar: Tana vazni, random soʻrov, tana konstitusiyasi, yosh guruhi, astenik, normastenik, giperstenik.

ИНДИВИДУАЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ДЕТЕЙ УЗБЕКСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОСТИ, ПРОЖИВАЮЩИХ В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ (НА ПРИМЕРЕ ШАВАТСКОГО РАЙОНА)

Ражапов Сарварбек Сафарбоевич <u>https://orcid.org/0009-0005-4763-1621</u>

Ургенчский филиал Ташкентской государственной медицинской университета Узбекистан, Хорезмская область, город Ургенч, улица Ал-Хорезми №28 Тел: +998 (62) 224-84-84 E-mail: <u>info@urgfiltdmu.uz</u>

✓ Резюме

Цель данной статьи — изучение динамики физического развития детей узбекской национальности, проживающих в Шаватском районе Хорезмской области, за один учебный год (2024—2025). В исследовании приняли участие 20 детей (10 мальчиков, 10 девочек), разделенных на две возрастные группы (12 и 14 лет).

Ключевые слова: Масса тела, выборочное обследование, конституция тела, возрастная группа, астеник, нормостеник, гиперстеник.

INDIVIDUAL TYPOLOGICAL CHARACTERISTICS OF UZBEK CHILDREN LIVING IN THE KHOREZM REGION (ON THE EXAMPLE OF SHOVOT DISTRICT)

Rajapov Sarvarbek Safarboyevich https://orcid.org/0009-0005-4763-1621

Urgench branch of the Tashkent Medical Academy Uzbekistan, Khorezm region, Urgench city, Al-Khorezmi street No. 28 Tel: +998 (62) 224-84-84 E-mail: info@urgfiltdmu.uz

✓ Resume

This article aims to study the dynamics of physical development of Uzbek children living in the Shovot district of the Khorezm region for one year (2024-2025). The study involved 20 children (10 boys, 10 girls), who were divided into two age groups (12 years and 14 years).

Keywords: Body weight, random survey, body constitution, age group, asthenic, normosthenic, hypersthenic.

Dolzarbligi

H ozirgi murakkab davrda shiddat bilan atrof-muhitni oʻzgarishi, bolalar sogʻligida sezilarli alomatlar qoldirmoqda. Shu sababdan har bir oʻsayotgan bolani oʻrta statistib birlik sifatida qaramasdan ularni alohida individum sifati oʻrganib tana tuzilishi (konstitusiyasi)ni aniq qilib oʻrganish bizga ma'lum bir hududda yashovchi bolalarning sogʻligi ularning qaysi kasalikka moyilligini tahmin qilishga va kerakli chora koʻrishga, eng kamida profilaktik tadbirlar koʻrishga imkon beradi.

Ilmiy ishning maqsadi: Xorazm viloyatida yashovchi oʻzbek bolalarining individual tipologik tavsifini oʻrganishga qaratilgan. Bu bizga oʻrganilayotgan har bir bolani oʻrta statistik raqam emas balki alohida individumdek qarashni beradi.

Material va tekshirish usullari

Tadqiqotda quyidagi parametrlar olindi: Boʻy (sm), yarim oʻtirgandagi boʻyi (sm), teri osti yogʻ qatlami (mm), vazn (kg), tana tuzilishi tipi (astenik, normastenik, giperstenik) kabilar. Boʻy va vaznni oʻlchash bolaning yoshiga nisbatan normal rivojlanayotganligini aniqlashning asosiy koʻrsatkichi hisoblanishi hech kimga sir emas. Oʻsishning sekinlashishi yoki vazn yoʻqotish yomon ovqatlanish, me'da-ichak kasalliklari, gormonal muammolar (masalan, gipotiroidizm) yoki boshqa surunkali kasalliklarning belgisi boʻlishi mumkin. Ortiqcha vazn bolalarda semirish, qandli diabet, yurak-qon tomir kasalliklari xavfini oshiradi. Buni erta aniqlash orqali sogʻlom turmush tarzini joriy qilish mumkin. Yarim oʻtirgandagi boʻyni oʻlchash bu usul tananing yuqori qismining oʻsishini (tana va bosh aylanasining oʻsishi bilan birga) aniqroq aks ettiradi. Bu, ayniqsa, miya va nerv tizimining rivojlanishini baholashda ishlatilishi mumkin.

Oddiy tarozi faqat umumiy vaznni ko'rsatadi. Bu vazn yogʻmi yoki mushaklarmi kamayayotganini farq qilish mushkul masala. Mushak yogʻdan ogʻirroq bo'lgani uchun, mushak massasi oshib, yogʻ yoʻqotilsa, vazn baribir bir xil boʻlib qolishi yoki hatto ortishi mumkin. Teri osti yogʻini oʻlchash bizga haqiqiy natijani (yogʻ miqdorining kamayishi) koʻrsatadi.

Ma'lumotlar 2024 va 2025 yillarda ikki marta qayd etilgan bo'lib retrospektiv, statistik tahlil va antropometrik taqqoslash usullari yordamida amalga oshirilgan.

Jadval 1.

№	Jinsi	Yoshi	Yosh guruhi	Soni
1.	Erkak	12	2-bolalik davri	5 nafar
2.	Ayol	12	2-bolalik davri	5 nafar
3.	Erkak	14	o'smirlik	5 nafar
4.	Ayol	14	o'smirlik	5 nafar

*Jadvalda tekshiruv o'tkazish uchun yig'ilgan bolalar jinsi, yosh va yosh guruhini aks etgan.Tahlillar o'tkazilgan onda ishtirokchilarning ayrim demografik xususiyatlar: Jins bo'yicha taqsimot: 20 nafar: 50% o'g'il bola, 50% qiz bola. Yosh guruhlari: 10 nafar: 50% 12 yosh (2-bolalik davri), 10 nafar: 50% 14 yosh (o'smirlik davri). Barcha ishtirokchilar yaxshi oilaviy sharoitda yashaydi. Umumiy ahvoli barcha ishtirokchilar uchun tahlillar payti qoniqarli deb baholangan.

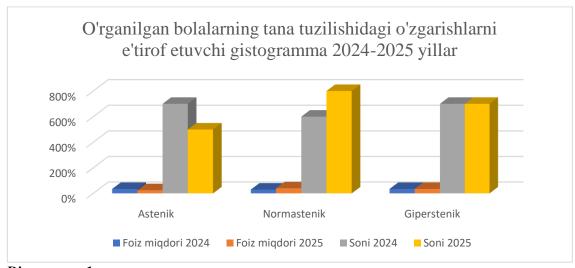

Diagramma 1.

Bunda 2024-yilda tekshiruvga olingan bolalarning tana tuzilishining (xususiyati) astenik 35% - 7 nafar, normastenik 30% - 6 nafar, giperstenik 35% - 7 nafarni tashkil etgan. 2025- yilda esa kuzatuvchilarda o'zgarish astenik 25% - 5 nafar, normastenik 40% - 8 nafar, giperstenik 35% - 7 nafarni tashkil etgan.

Jadval 2. Jismoniy ko'rsatkichlardagi o'zgarishlar:

Koʻrsatkich	Oʻrtacha oʻzgarish	*Standart chetlanish
Bo'y	+1.9 sm	±1.2 sm
Yarim o'tirgandagi bo'y	+1.55 sm	±2.5 sm
Teri osti yogʻ qatlami	+0.13 mm	±0.13 mm
Vazn	+3.51 kg	±2.8 kg

*Standart chetlanish - bu ma'lumotlar to'plamidagi qiymatlarning o'rtacha qiymatdan qanchalik tarqalganligini (chetlanishini) koʻrsatadigan statistik koʻrsatkichdir.

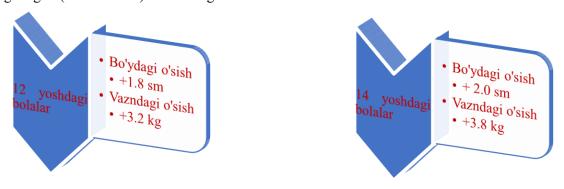

Diagramma 2. Yosh guruhlari boʻyicha farq. Bunda 12 yosh va 14 yosh qiz va oʻgʻil bolalar orasidagi boʻy va vazndagi oʻzgarishlar keltirilgan.

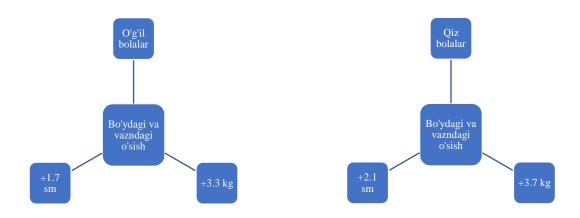

Diagramma 3. Jinslar bo'yicha farq. Bunda o'rganilayotgan 12 va 14 yoshdagi o'g'il va qiz bolalardagi oʻzgarishlar soni jins boʻyicha keltirilib oʻtilgan.

Olingan natijalar va tahlillar

Xorazm viloyati Shovot tumanida yashovchi 12-14 yosh, 2-bolalik davri va o'smirlik davriga kiruvchi 20 nafar bolalarning 2024-2025 yillar mobaynida ularning o'rtacha antropometrik koʻrsatkichlari va oʻsish su'ratlarini aniqlash shuni koʻrsatadiki, bir yil davomida kuzatilgan bolalarning iismoniy rivojlanishida sezilarli o'zgarishlar ro'y bergan. Bo'ydagi o'sish (o'rtacha +1.9 sm) va vazndagi oʻsish (oʻrtacha +3.51 kg) bolalar va oʻsmirlar uchun normal fiziologik rivojlanish diapazonida joylashgan.

Tana tuzilishidagi oʻzgarishlar - astenik tipdagi bolalar sonining kamayishi (35% dan 25% gacha) va normastenik tipdagi bolalar sonining oshishi (30% dan 40% gacha) ayniqsa qiziqarlidir. Bu oʻsish davrida bolalarning tana tuzilishining normastenik tipga yaqinlashish tendensiyasini koʻrsatadi.

Yosh guruhlari boʻyicha farqlar 14 yoshli bolalarning 12 yoshli bolalarga nisbatan bir oz tezroq oʻsish sur'atlariga ega ekanligini koʻrsatadi, bu oʻsmirlik davridagi tez oʻsish bilan izohlanishi mumkin.

Jinslar bo'yicha farqlar qiz bolalarning o'g'il bolalarga nisbatan bir oz tezroq o'sishini ko'rsatadi, bu esa oʻsmirlik davrida qizlarning, oʻgʻil bolalarga nisbatan erta jismoniy rivojlanishi bilan izohlanishi mumkin. Xorazm viloyati Shovot tumanidagi bolarning jismoniy rivojlanishi bir yil davomida normal fiziologik me'yorlar doirasida sodir bo'lishi kuzatilmoqda. Statistik tahlilalar ikkala jins vakillarida yosh ulgʻaygani sari normastenik tip ustunlik qila boshlashini koʻrsatmoqda. 14 yoshli bolalar 12 yoshli bolalarga nisbatan yuqori oʻsish sur'atlariga ega. Qiz bolalar oʻgʻil bolalarga nisbatan bir oz yuqori o'sish ko'rsatkichlariga ega.

Xulosa

Xulosa o'rnida quyidagilarni keltirib o'tish joizki Xorazm viloyati Shovot tumanida yashovchi bolalarning individual tipologik xususiyatlarini tahlillab chiqish bizga tana tuzilishini (konstitutsiyasini) oʻrganish, bolalarning qaysi kasalliklarga moyilligini tahmin qilishga yordam beradi. Shovot tumanidagi oʻquvchilarning jismoniy rivojlanishi bir yil davomida qisman normal fiziologik me'yorlar doirasida sodir boʻlmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- Логвина, Т. Ю. Диагностика и коррекция физического состояния детей дошкольного 1.
- 2. метод. рекомендации / Т. Ю. Логвина, В. Н. Шебеко, В. А. Шишкина. – Минск : Изд. В. М. Скакун 1996; 32 стр.
- 3. Муталиева Ш. Социально-психологические характеристики формирования интеллектуальных способностей у дошкольников // Uzbek Scholar Journal. 2022;11:117-121.
- 4. Нигматова Ф. У., Айдаркулова К. А., Исаева Д. Х. Исследование антропометрических показателей детей и подростков для проектирования школьной формы // Вестник Московского университета. Серия 23. Антропология. 2021;1:32-41.
- Прахин Е. И., Грицинская В. Л. Характеристика методов оценки физического развития 5. летей
  - // Педиатрия. Журнал им. ГН Сперанского. 2004;83(2):60-62.
- Рахимов Б. Б. Особенности заболеваемости детей и подростков Республики Узбекистан, 6. страдающих ожирением // Гигиена и санитария. 2017;96(3):274-277.
- 7. Алимарданова М. Гигиеническое обоснование рациональной организации физического воспитания детей младшего школьного возраста: дис. - Ташкентская медицинская академия, 2011.

Qabul qilingan sana 20.08.2025

